

Şakku'l-Kamer Olayı Çerçevesinde Bazı Tahliller

Mehmet Azimli*

Özet:

Bu çalışmada Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi olayları sadedinde aktarılan ve Hz. Peygamber'in mucizelerinden en büyüğü olarak verilen Şakku'l-Kamer olayı incelenmiştir. Çalışmada, rivayetlerdeki aktarımlar tarihsel bağlamda tenkide tabi tutulmuştur. Konu ile ilgili olduğu belirtilen ayetlerin ise daha çok kıyamet ile ilgili olduğuna değinilmiştir. Çalışmanın sonunda ise konu ile ilgili rivayetlerin, ilk siyer kaynaklarında geçmemesi ve daha çok Muahhar İslam Tarihi kitaplarında geçmesi sebebiyle bir kaynak değerlendirmesi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şakku'l-Kamer, İslam Tarihi, Boykot.

Abstract:

Some Anlysis in The Frame Şakku'l-Kamer's Event

In this study Şakku'l-Kamer that is narrated big miraculous the events at the Mecca period events is examined. In this study transfers at the rumors dependent has been held to at the historic coherence. Koran verse that related subject has been touched became related to the doomsday. At last work is held that related rumors does not mention at first prophet's life sources and at the subsequent Islam history books.

Keywords: Şakku'l-Kamer, History of İslam, Boycott.

Giriş

Bu çalışmamızda Muahhar İslam Tarihi kitaplarında Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi olayları sadedinde aktarılan ve Hz. Peygamber'in mucizelerinden en büyüğü olarak verilen Şakku'l-Kamer olayını incelemek istiyoruz. Meseleyi daha çok İslam Tarihinin ilk kaynaklarında geçip geçmediği ve o günkü Mekke ortamında böyle bir olayın olabilirliği bağlamında değerlendirmek istiyoruz. Bu konuda Kur'an'dan da delil getirildiği için ilgili ayetlere de değinmek istiyoruz.

* Doç. Dr., Dicle Ün. İlahiyat Fak. İslam Tarihi Ana Bilim Dalı Bşk.

Mekke'deki Ortam

Şakku'l-Kamer olayının meydana geldiği dönem, İslam Tarihinde Boykot yılları olarak bilinir. İslam'ın gelişinin yedinci yılında başlayan ve onuncu yılında sona eren Boykot olayı, Mekkelilerin Hz. Peygamber ve onu savunan akrabaları Haşim oğullarına uyguladıkları ilginç bir baskı yöntemi olarak tarihe geçmiştir. Bu olay, Mekke sosyal dokusu içerisinde farklı düşünen bir kesimin kendisini savunan kabilesiyle birlikte kabile örfü kullanılarak, cezalandırılması uygulamasıdır. Mekke'de üç yıllık gizli bir davetten sonra alenî davetin başlaması¹, Müslümanların sayılarının artması² ve Habeşistan'a giden müşrik heyetinin başarısız bir şekilde geri dönmesi sonucu³ bu gelişmeleri önlemek için⁴ işkencenin de işe yaramadığı ortaya çıkınca,⁵ Mekke'li müşrikler meseleyi kökten halletmek üzere toplanıp farklı bir baskı metoduna karar verdiler.⁶ Bu metot, Hz. Peygamberi kendilerine teslim etmeyen Haşim oğullarına toplumsal baskı oluşturmak için uygulanacak olan boykot (toplumsal ambargo) kararı idi.

Boykot yılları birbirinden ilginç olayların gerçekleştiği yıllar olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemlerdeki acıların büyüklüğü, dönemi aktaran tarih kitaplarına bazı mübalağalı anlatımların karışmasına neden olmuştur. Bu anlatımların bazıları birbiriyle çelişkiler barındırmakta, tarihsel ortam itibariyle olması mümkün görünmeyen bazı olayları içermektedir. Bunlarla ilgili bilgileri başka bir çalışmamızda verdiğimiz için burada temas etmiyoruz.⁷

Mekke döneminin Boykot yılları olarak belirttiğimiz dönemde meydana geldiği belirtilen bir olay da Şakku'l-Kamer meselesidir. Verilen bilgilere göre Mekke döneminin 8. yılında gerçekleştiği kabul edilen⁸ bu olay hakkında rivayet kültüründeki bilgiler yanında, Kur'an'da da bu konudan bahsedildiği görüşü, konuya daha da önem kazandırmıştır. Bu sebeple öncelikle konuyla ilgili gelen

¹ İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Kahire, 1974, I, 237.

² Geniş bilgi için bkz. Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi Ve Hz. Peygamber*, Çev; Ahmet Asrar, Ankara, 1983, II, 519.

³ İbn Sad, *et-Tabakatü'l-Kübra*, Beyrut, Trz. I, 208.

⁴ Taberi, *Tarihü'l-Ümemü ve'l-Müluk*, Beyrut, trz. , I, 545.

⁵ İbn İshak, *Siretü İbn İshak*, Konya, 1981, 129.

⁶ Belazuri, *Ensabu'l-Eşraf*, Dimeşk, 1997, I, 264.

⁷ Mehmet Azimli, "Mekke Dönemindeki Boykot Yılları Üzerine Bazı Mülahazalar", *İstem*, Konya, 2006, sayı, 7.

⁸ Diyarbekrî, *El-Hamis*, Beyrut, Trz., I, 298.

rivayetleri daha sonra da ilgili olduğu iddia edilen ayetleri değerlendirmek istiyoruz.

Rivayetlerde Şakku'l-Kamer

Şakku'l-Kamer olayını rivayetlerin genelinde anlatılan şekliyle aktarırsak; bu yıllardaki haram aylarda boykot uygulanmadığından, Şi'b-u Ebi Talip denilen bölgeye sığınan Haşim oğulları bu aylarda dışarı çıkabiliyorlardı. İşte böyle bir zamanda Hz. Peygamber, Mina'da iken Mekkeli müşriklerin mucize isteği üzerine, bir işareti ile ay yarılmış,⁹ yarısı bir dağın üzerine yarısı da diğer bir dağın üzerine ayrılmış, sonra tekrar birleşmiş, izleyen Mekkeliler bunun sihirden ibaret olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰

Gelen rivayetlerin hepsine topluca bakarsak, genel olarak bu şekilde anlatılan Şakku'l-Kamer olayının detaylarında birçok tezatlar mevcuttur. Bazı rivayetlere göre mucizeyi müşrikler değil, Yahudi âlimler istemiştir. Bilindiği gibi Mekke'de o dönemde Yahudi tüccarlar dışında Yahudi bulunmamaktadır.¹¹ Yahudi bilginlerin Hz. Peygamberle muhatap olması daha çok Medine döneminde. Bu anlamda böyle bir mucize talebinin olması pek uygun gözükmemektedir. Ayrıca müşriklerin böyle bir mucize isteği konusunda da problemler mevcuttur. İbn-i Hacer Fethu'l-Bari adlı eserinde: "*Enes'in dışında hiçbir sahabeden Rasûlullah'ın (s.a) bu mucizeyi kâfirlerin isteği üzerine gösterdiği şeklinde bir rivayete rastlamadım.*" demektedir.¹² Dolayısıyla Müşriklerin isteği üzerine bir mucizenin gelmesi meselesi de problemlidir. Zaten müşriklerden gelecek böyle bir isteğe olumlu cevap verilmeyeceği Kur'an'daki ayetlerde ifade edilmiş¹³ ve insanlara hidayet verme yasasına muvafık olmadığı izah edilmiştir.¹⁴

Olayın bir kere mi yoksa iki kere mi cereyan ettiği hakkında da ihtilaflar mevcuttur.¹⁵ Bazı rivayetlerde geçen "ayın iki defa yarıldığı" şeklindeki bilgiler; bilginler arasında tartışmalara neden olmuştur. Bilginler bu rivayetlerdeki ayın

⁹ Buhari, Tefsir, 290.

¹⁰ Bkz. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beyrut, 2005, II, 483.

¹¹ Yaşar Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, Ankara, 2003, 141.

¹² İbn Hacer el-Askalani, *Fethu'l-Bari*, Beyrut, Trz., VII, 182.

¹³ Bkz. İsrâ, 59.

¹⁴ Bkz. Afzalurrahman, *Siret Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, III, 196.

¹⁵ Taberî, *Tefsiru't-Taberî*, Beyrut, 2001, XIII, 111.

iki defa yarıldığı şeklindeki tezatları, ayın ikiye ayrılması şeklinde tevillerle izah etme yoluna gitmişlerdir.¹⁶

Bazı rivayetlerde bu konu ile ilgili olarak daha birçok abartı içeren ziyadeler bulunmaktadır. Buna göre Ay'ın Hz. Peygamber'in emriyle ikiye ayrıldığı, iki parçasının göğsünden girip kollarından çıktığı veya bir parçasının Safa tepesine, bir parçasının da Merve tepesine indiği, Mekkelilerin bunu ikindi ve akşam vakitleri arasındaki bir sürede izledikleri aktarılır. Şakku'l-Kamer olayını hararetle savunan bilginler bile bu haberleri, uydurma ve iftira olarak nitelemektedirler.¹⁷

Hadis kaynaklarında Şakku'l-Kamer ile ilgili olarak aktarılan rivayetlerin ravileri arasında sınırlı sayıdaki şu 7 ismi görüyoruz; Enes b. Malik, Huzeyfe b. Yeman, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Cubeyr b. Mutim, Abdullah b. Mesut.¹⁸ Bu ravilerden Enes ve Huzeyfe Medine'de Müslüman olmuşlardır ve olayı görmeleri mümkün değildir. Ravilerden Abdullah b. Abbas doğmamış, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr'a gelince bu olayı gözeleyecek yaşta ve durumda değillerdir.¹⁹ Cubeyr b. Mutim ise bu olay olduğunda Müslüman değildir, üstelik **Şakku'l-Kamer ile ilgili aktardığı hadisi müşrik olan ve müşrik olarak ölen babası Mutim'den aktarmaktadır.**²⁰ Mekke dönemi ni yaşamış, olayları tam olarak müşahede etmiş sahabe toplumu varken, olayı bize aktaranların çoğunlukla olayları görmeyen insanlardan olması tesadüf müdür?

Bu türden sebeplerle rivayetlerin ve ravilerin tartışmalı durumu, ayrıca konuyla ilgili hiç bir rivayetin mütevâtir haber derecesine ulaşmaması,²¹ Cubeyr rivayeti gibi bazı rivayet kanallarının munkatı olması,²² bu olayın geçmişte vuku bulunduğu iddiasının kesin bir kanıtı dayanmadığının göstergelerindedir.²³

¹⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483.

¹⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483.

¹⁸ Rivayet farkları ve raviler için bkz. M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1987, V, 36; İlyas Çelebi, *İtikadi Açıdan Uzak Ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, İstanbul, 1996, 161.

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. Sun'atullah Bikbulat, "İnşikak-ı Kamer Meselesi", *İslamiyat*, Yay; Bünyamin Erul, Ankara, 2004, c. 7, sayı, 3, 188; Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi Ve Hz. Peygamber*, Çev; Ahmet Asrar, Ankara, 1983, II, 521.

²⁰ Ahmet b. Hanbel, *Musned*, Beyrut, Trz, IV, 81.

²¹ Bikbulat, 187.

²² İlyas Çelebi, "İnşikau'l-Kamer", *DİA*, XXII, 344.

²³ *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Haz; Heyet, Ankara, 2004, V, 123.

Kur'an'da Şakku'l-Kamer

Şakku'l-Kamer meselesi ile ilgili olarak rivayetlere destek sadedinde en fazla ön plana çıkarılan ve ileri sürülen delil, Kamer suresinin girişinde anlatılan ayetlerdir. Biz burada ayetlerin anlamını verdikten sonra müfessirlerin bu konudaki görüşlerini aktarıp bazı tahlillerde bulunmak istiyoruz;

*“Son saat (Kıyamet) yaklaşacak (yaklaştı) ve ay yarılacak (yarıldı) Ama eğer onlar, (Son Saat düşüncesini tamamen reddedenler, onun yaklaştığının) işaretini görselelerdi, sırtlarını dönerler ve “(Bu,) hep olagelen bir göz yanulmasıdır” derlerdi.”*²⁴

Müfessirlerin bazıları, rivayetlerin tesiri²⁵ ile bu iki ayette anlatılan ayın yarılmasının Mekke döneminde gerçekleştiğini belirtirler.²⁶ Bu konuda gelen rivayetlerin de²⁷ bunu anlattığını ifade ederler.²⁸ Uzun izahlarla bu mucizenin gerçekleştiğini belirtirler.²⁹ Bu müfessirlerin görüşlerini oluşturmada etkilendikleri ve dayandıkları temel dayanaklar, ağırlıklı olarak yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerdir.³⁰ Bu rivayetler eşliğinde bunu reddedilemez bir gerçek olarak değerlendirirler.³¹

Bazı müfessirler ise bu konudaki rivayetleri kabullenmeyerek ayetlerdeki ifadenin Kıyamet günü gerçekleşmesi beklenen bir olay olduğunu, bu manada henüz ay yarılmasının gerçekleşmediğini, bunun Kıyamet günü olacağını belirtirler.³² Ayrıca, Tabiinden Hasan Basrî'nin, Ata b. Rabah'ın ayetteki ifadenin kıyamet günü gerçekleşeceğini savduklarını bildirirler.³³ Salebi gibi bazı müfessirlerde bu görüştedir.³⁴ Kurtubî, Kuşeyrî ve Maverdî'nin de bu görüşte olduğunu ayrıca bu görüşün cumhurun görüşü olduğunu aktarıp, bu görüşü destekleme sadedinde bu ayetin *“iş açıklık kazandı ve ortaya çıktı”* anlamına geldiğini, Arapların açık ve seçik olan hususlar için ay'ı misal verdiklerini, burada da *“ger-*

²⁴ Kamer, 1-2

²⁵ Bikbulat, 187

²⁶ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, İstanbul, 1998, VII, 450.

²⁷ Taberi, *Tefsiru't-Taberî*, XIII, 111.

²⁸ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1993, VII, 333.

²⁹ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, Çev; Heyet, İstanbul, 1990, VI, 45.

³⁰ Bikbulat, 188; Vehbe Zuhayli, *Tefsiru'l-Munir*, Çev; Heyet, İstanbul, 2005, XIV, 125.

³¹ Fahrettin Razi, *Tefsir-i Kebir*, Çev; Heyet, Ankara, 1990, XX, 590.

³² Zeki Duman, *Beyanu'l-Hak*, Ankara, 2005, I, 227

³³ Bikbulat, 187; Çelebi, XXII, 344.

³⁴ İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-Veciz*, Beyrut, 1993, V, 211.

çeğin ortaya çıkışı" için bu ifadenin kullanıldığını belirtir.³⁵ Bu görüşlere katılan Muhammed Esed bu suredeki ayetlerin tefsiri mahiyetinde aktarılan rivayetlerin gerçekliğinden şüphe etmekle beraber, bunları ayın yarılması olarak değil de, muhtemel kısmi bir ay tutulması olarak yorumlamayı tercih etmiştir.³⁶ Rivayetlerde de bunu destekleyen ve o gece ay tutulduğunu belirten bilgiler vardır.³⁷

Bu bağlamda bazı araştırmacılar, Kamer suresinde bulunan ayetlerdeki ifadelerden geçmişteki bir olayın değil, gelecekteki kıyametin anlatıldığını, bu tür bir kullanımın Arapçada yaygın olduğunu ve bu tür kullanımların olayın kesinliğini vurgulamak için kullanıldığını bildirirler.³⁸ Bu bağlamda Kur'an'da bu tip mazi sığıası ile gelecekteki kıyameti anlatan birçok örneğin bulunduğunu,³⁹ ayrıca ilgili ayetlerde geçen "ayeten" kelimesinin Şakku'l-Kamer'i gösterecekse, bilinen bir olayı gösterdiğinden marife olması gerektiğini, ancak nekre gelmesinden dolayı, bu ayetlerdeki kastın Şakku'l-Kamer olmadığını belirtirler.⁴⁰ Bazı araştırmacılar ise söz konusu ayetlerin iniş zamanı ile Şakku'l-Kamer olayının anlatılış tarihinin çok farklı zamanlarda gerçekleştiğini, aralarında dört veya beş yıllık bir süre olduğunu belirterek, olayın vukuunun mümkün olmadığına, ayrıca bu sure öncesi ve sonrası inen surelerde Mekke'de gündem oluşturması gereken bu önemli konuya değinilmediğine, bu durumun Kur'an'ın üslubuna uymadığına değinmişlerdir.⁴¹

Bilginlerin Şakku'l-Kamer Konusundaki Tavrı

Rivayetlerden ve Kur'an'dan aktardığımız Şakku'l-Kamer meselesi, bilginler arası ihtilaf konusu olmuştur. Bu konuda çok çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Ancak bu konudaki görüşlerin ekserisi, Şakku'l-Kamer olayının vukuunu kabul edenler ve etmeyenler olarak ikiye ayrılmaktadır.

³⁵ Kurtubi, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, Beyrut, 1993, XVII, 83.

³⁶ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, Çev; Heyet, İstanbul, 1999, 1087.

³⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483; Bu konuda detaylı bilgiler ve bilginlerin görüşleri için bkz. Çelebi, 158.

³⁸ Esed, 1087; *Kur'an Yolu*, V, 123.

³⁹ Bkz. Bazı surelerdeki kıyamette olacağı bildirilen olaylar geçmiş kipiyle verilmiştir, ancak geleceği kastetmektedir. Bkz. "Venufiha Fi's-Suri" Kehf, 99; "Kalu Ya veylena men Beasena" Yasin, 51; Ayrıca Bkz., İnşikak; 1, İnfitar;1, Fecr, 23 v.

⁴⁰ Bikbulat, 187.

⁴¹ İzzet Derveze, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Muhammed*, Çev; Mehmet Yolcu, İstanbul, 1989, II, 225; Ahmet Erkol, "Hz. Peygamber'in Mucizesi Meselesi Ve Nübüvvetin İspatında İnşikak-ı Kamer (Ayın Yarılması) Hadisesi İle İlgili Bir Değerlendirme", *Dicle Ün. İlahiyat Fak. Dergisi*, Diyarbakır, 1999, c.I, 292.

Bunlardan Şakku'l-Kamer olayının Mekke'de vuku bulmadığını ve kıyamette gerçekleşeceğini savunanlar, rivayetleri ret ve ayetleri tevil ederek özetle⁴²; "yukarıda aktardığımız gibi ayetlerdeki ifadenin kıyameti göstermeye müsait olduğunu, Kur'an'da bu tür örneklerin mevcut olduğunu, konuya ilişkin gelen rivayetlerdeki ravilerin olay sırasında yaşlarının küçüklüğü ve rivayetler hakkındaki tartışmaların mevcudiyetinin olmasının bu olayın geçmişte vuku bulunduğu iddiasının kesin bir kanıtı dayanmadığını gösterdiğini, herkesin dikkatini çekmesi gereken bir olayın, dünyanın başka yerlerinde görülmediği, tarih ve astronomi literatürüne intikal etmediği,⁴³ sonuçta eğer böyle bir mucize olduysa ve Mekkeliler de buna inanmadıysa, Kur'an'da ki tehdit ifade eden ayetler gereği azabın neden gelmediğini öne sürerek, bu hadisenin meydana gelmesinin mümkün olmadığını" belirtmişlerdir.⁴⁴

Bu bağlamda Kur'an'daki: "Bizi, âyetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır."⁴⁵ Ayetinin olması, ayrıca Kur'an'da: "Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: *Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım. Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır.*"⁴⁶ Ayetiyle müşriklerin mucize isteklerinin hiçbir zaman yanıtlanmadığını ve Kur'an'ın onlara yeterli olduğunu hatırlatıldığını, Kur'an'da müşriklerin birçok mucize isteği, açık bir şekilde verilirken, Şakku'l-Kamer ile ilgili bir istekten bahsedilmemesi ve mucize isteklerine karşı Hz. Peygamber'in: "Ben ancak bir resul ve insanım"⁴⁷ ifadesinin kullanılması aktarılır.⁴⁸ Ayrıca ayetler ışığında bu olayın Kur'ânî verilere ters olduğu belirtilir.

⁴² Çelebi, XXII, 344.

⁴³ Kur'an Yolu, V, 123.

⁴⁴ Bikbulat, 188; Benzer görüşleri Mısır'da Ahmet Zeki Paşa ve Reşit Rıza da dile getirmiştir. Bkz. İlyas Çelebi, *İtikadi Açından Uzak Ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, 155.

⁴⁵ Bkz. İsra: 59.

⁴⁶ Ankebut; 51.

⁴⁷ Bu konuda gelen mucize isteklerinin açıklığı konusunda bir örnek vermek istiyoruz; "Onlar: "Sen, dediler, bizim için *yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız.*" "Veya *senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtılmalı.*" "Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize *gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin.*" "Yahut da *altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalı.* Bize, *okuyacağımız bir kitap indirmedeğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız.*" De ki: *Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim.*" İsra; 90-93.

⁴⁸ Bikbulat, 187.

lir.⁴⁹ Hadislerde de Hz. Peygambere verilen mucizenin sadece Kur'an olduğunu destekler mahiyette veriler vardır.⁵⁰

Bu görüşlerin sahiplerinin tersine bazı bilginler, rivayetlere⁵¹ ve Kur'an'da geçen verilere dayanarak Şakku'l-Kamer meselesinin mütevatir rivayetlerle aktarıldığını,⁵² bunun bir mucize olduğunu,⁵³ gerçekliğinin inkâr olunamayacağını hararetle⁵⁴ savunmuşlardır.⁵⁵ Bu mucizenin Hz. Peygambere verilip hiçbir peygambere nasip olmamış en büyük mucize olduğunu, bunu kabullenmemenin veya kıyamette olacağını söylemenin bir nevi kibirlilik olduğunu belirtirler.⁵⁶

Şakku'l-Kamer meselesini kabul eden bilginler, bu olayın kıyamette olacağını savunup yıldız ilmiyle uğraşan insanların kitaplarında bu olayın aktarılmaması ve birçok insanın görmesi gereken bir olayı sadece Mekk'e'de birkaç kişinin görmesinin sorgulamasına bazı cevaplar vermişlerdir. Bu bağlamda; "olayın gece vaki olduğunu ve az sayıda insanın izlediğini, insanların göğü sürekli takip etmediklerinden ve uykuda olabileceklerinden dolayı bu mucizeyi göremeyeceklerini, gören insanların kaydetmemiş olabileceklerini, çünkü çoğunlukla okuryazar olmadıklarını, kaydedilenlerinde kaybolmuş olabileceğini" belirtirler.⁵⁷ Ayrıca astrologların böyle bir şeyin olmadığını belirtmediklerini, böyle olunca "yok diyenin değil var diyenin delilinin kabul edilmesinin daha uygun olduğu" gibi savunmalar yapmışlardır.⁵⁸

Ancak bu tür savunmalar meseleyi tam izah edememektedir. Bunlar, biraz da rakibe üstün gelmek için üretilen sözlere benzemektedir. En basitinden

⁴⁹ İbrahim Sarmış, *Hz Muhammed'i Doğru Anlamak*, Konya, 2005, II, 31.

⁵⁰ Bkz: "Bana verilen mucize ancak bana gönderilen vahiydir. Onun için kıyamet gününde ümmeti en fazla olanın ben olacağımı umuyorum." Buhari, *Fedailü'l Kur'an*, 1; Müslim, *Kitabu'l-İman*, Hadis No. 239.

⁵¹ Kastalani, *İrşadu's-Sari*, Beyrut, Trz., IV, 195.

⁵² İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483.

⁵³ Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi Ve Hz. Peygamber*, II, 521; Kasım Şulul, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul, 2003, 147.

⁵⁴ İbn Hacer el-Askalani, VII, 182.

⁵⁵ Bkz. İbn Kesir, *Mucizatu'n-Nebi*, Riyad, Trz. 31.

⁵⁶ Zebidi, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Çev; Kamil Miras, Ankara, 1986, IX, 319.

⁵⁷ Süleyman Nedvî, *Asr-ı Saadet*, Çev: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978, III, 40(eserin ilk iki cildi Mevlana Şiblî'ye diğer ciltler ise Nedvî'ye ait olmasına rağmen, latinize edilirken sehven diğer ciltlere de Şiblî şeklinde yazılmıştır. Eserin 1928'deki Osmanlıca baskısında bu yanlışlık görülmemektedir.)

⁵⁸ İbn Hacer el-Askalani, VII, 182-186.

son cümleyi ele alırsak, bu olayı kabul etmeyenlerin delil olarak getirdikleri görüş: “Astrologların kitaplarında bu tespitin olmadığı, eğer gerçekleşseydi yıldız ilmiyle ilgili kitaplarda kaydının bulunacağı” şeklindedir. Değilse olmayan bir şey konusunda astrologların çıkıp “falan tarihte ay ikiye ayrılmamıştır” gibi ilgisiz ve saçma bir sözü söylemeleri veya kaydetmeleri herhalde beklenemez. Ayrıca gök cisimleri ile yoğun olarak ilgilenen, yolculuklarını gök cisimlerinin işaretlerine göre ayarlayan ve Kur’an ifadesiyle gök cisimlerine tapan Sabilerin buraya yakın yerlerde yoğun olarak bulunduğu bir bölgede bulunan Mekkelilerin dünya tarihinde ilk ve tek olarak gerçekleşmiş(!) böyle önemli bir olaydan haberdar olmamaları düşünülemez kanaatindeyiz.

Burada insanı düşündüren bir diğer mesele de şudur: Bu mesele bilginler arasında bu kadar tartışılıyorken, Şakku’l-Kamer meselesini kabul eden bazı müellifler bu olayın Kıyamette vuku bulacağını söyleyenleri çok ağır ithamlarla suçlayabilmişlerdir. Bunlardan biri olan Said Havva, kendi açısından en büyük mucize olarak kabullendiği bu meseleyi kabul etmeyenler konusunda onların en azından küfürle itham edilmeyeceğini(!), fakat en azından sahih rivayetleri reddettikleri için fasıklıkla ve sapıklıkla nitelendirilebileceğini ve bunun kalp hastalığına duçar olduklarının işareti olduğunu belirtir.⁵⁹ Bu anlayışa göre başta Hasan Basri olmak üzere birçok müfessir ve bilgin sapıklık ve fasıklık ile suçlanabilecektir.

Bazı bilginler, tartışmaların çokluğundan ve belki de rivayet problemlerini izah edemediklerinden dolayı Şakku’l-Kamer olayının gerçek olduğunu, ancak uzun süre seyredilen bir olay olmadığını, **göz açıp kapayıncaya kadar süren anlık bir şey olduğunu**, Kur’an’da Kamer suresindeki ilk ayetlerin de buna delalet ettiğini belirterek konuyu izah etme yoluna gitmişlerdir.⁶⁰ Ancak, bu durumda göz açıp kapayıncaya kadar süren bir şeyin nasıl bir mucize olacağı sorusu akla gelmektedir. Bir saniye süren bir şey mucize olur mu? Bu kadar kısa bir zaman süren bir mucize neyi ispat edebilir ve müşrikler buna itiraz edip neden dile getirmemişlerdir? Hâlbuki rivayetlerde ay yarılmasının ikindi ile akşam arası kadar

⁵⁹ Said Havva, *el-Esas fi’s-Sunne*, Çev; Heyet, İstanbul, 1989, I, 352.

⁶⁰ Geniş bilgi için bkz. İbn Hacer el-Askalani, VII, 185; Süleyman Nedvî (Mevlana Şibli), III, 40; Mevdudi, *Tefhimu’l-Kur’an*, VI, 45.

zamanda görüldüğü açıkça belirtilmektedir.⁶¹ O halde bu izah, rivayetlerin kendisiyle çeliştiği için yersizdir.

Yine meselenin bu kadar karışıklığından dolayı belki de orta bir yolu bulma adına bazı bilginler, Buhari'de geçen ve Enes b. Malik'ten gelen rivayetteki: "Mekkeliler mucize göstermesini istediler, o da ayı ikiye ayrılmış halde gösterdi ve Hıra dağı ayın iki parçası arasında gördüler."⁶² Şeklindeki rivayetten yola çıkarak, aslında ayın ikiye ayrılmadığını, müşriklere öyle gösterildiğini⁶³ söylemişlerdir.⁶⁴ Ancak bu durumda olmayan şeyi olmuş gibi göstermek, bir nevi Mekkelilerin dediği, sihir yapmış gibi bir durum ortaya çıkarmaktadır ki mesele, izah edilmekten öte daha çözümsüz veya sorunlu bir alana çekilmiş olacaktır.⁶⁵

Bazı çağdaş İslam tarihçileri eserlerinde Şakku'l-Kamer meselesine temas etmemişlerdir. Bunun sebebi ya meselenin karışıklığından veya mucize diye anlatılan bu olayın sahihliğini kabullenmemelerinden olmalıdır. Muhtemelen kimi müelliflerimizin değindiği gibi bu olayın Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerinden olduğunu kabullenseydiler yazmış oldukları siyer kitaplarında bu konudan bahsederlerdi şeklinde düşünüyoruz.⁶⁶ Kimi bilginlerimiz de bunun maddi bir mucize değil, manevi bir temsil olduğunu, Hz. Peygamber'in bu tür mucizelerinin hiç önemli olmadığını, asıl mucizenin Kur'an olduğunu açıkça belirtirler.⁶⁷

Hamidullah'ın bu konu hakkında söylediği sözleri, meseleye farklı bir açılım getirmektedir:

"İslam'a göre, bir kimsenin vahiy alan bir peygamber olabilmesi için hiç de mucize göstermesi gerekmez, zira bir kimse peygamber bile olsa, her şey insana değil Allah'a

⁶¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483.

⁶² Buhari, *Menakıbu'l-Ensar*, 35.

⁶³ Taberi, *Tefsiru't-Taberî*, XIII, 115.

⁶⁴ Olayın gerçek olmadığı, ancak Mekkelilere ayın yarılmış gibi görüldüğü fikrinin bazı kelimacılarla birlikte İbn Arabî, Şah Velîyyullah ed-Dihlevî ve İmam-ı Gazalî tarafından da benimsediğini aktarılır. Bkz. Nedvî, III, 40 Zebidi, IX, 320; Çelebi, XXII, 344.

⁶⁵ Yazır, VII, 333; Zebidi, IX, 320.

⁶⁶ Mahmut Esad Seydişehri, *İslam Tarihi*, sad; A.Lütfî Kazancı, Osman Kazancı, İstanbul, 1983; Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, Çev: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978; Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev: Vahde'in İnce, İstanbul, 2000; Ali Himmet Berki, Osman Keskiöğlü, *Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara, 1978; Muhammed Gazalî, *Fıkhü's-Sire*, Çev: Resul Tosun, İstanbul, 1987; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesaj*, Ankara, 2003; Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1997; Adem Apak, *İslam Tarihi*, İstanbul, 2006.

⁶⁷ Filipeli Ahmet Hilmi, *İslam Tarihi*, Edisyon; Cem Zorlu, İstanbul, 2005, 169.

bağlıdır ve onun emriyle meydana gelmektedir. Bununla birlikte, bütün insanlık tarihi içerisinde zühd ve takvâ sahibi insanlara mucize ya da kerametler yakıştırılmıştır. Bu durumda Muhammed (AS)'ın hayatında da bu tür şeylerin olması bizi şaşırtmamalıdır." Hamidullah: "Tarihçilerin bize söylediklerine bakılırsa..." şeklinde devam eden sözlerinde Şakku'l-Kamer olayının gerçekliği konusunda kuşkusunu ortaya koyar.⁶⁸

Şakku'l-Kamer olayını kabullenen bazı müellifler, olayın gerçekliğini ve dünyanın birçok yerinde görüldüğünü ispat sadedinde Güney Doğu Asya'daki memleketlerden Mala-bar'ın (Endonezya'da) tarihlerinde böyle bir vakıya rastlandığı ve Malabar mihracesinin o gece bu manzarayı gördüğü,⁶⁹ veya o gece bir bina yapıp "ayın ikiye yarılması gecesi" diye tarih düşüldüğü⁷⁰ şeklinde bilgiler aktarılmaktadır.

Ancak bu türden bilgilerin o bölge insanının kendilerini övmeye yönelik uydurmaları olduğunu Hamidullah şu şekilde anlatır: "Kendilerine bir öğünme ve iftihar payı çıkartmak için, İslam'ı kabul eden toplulukların, Resulullah (AS) ile ilişki kurmaya çalışmalarını anlayışla karşılamak gerekir. Aynı şekilde Çinliler de, Resulullah (AS)'ın kendilerine akrabalarından birini gönderdiğini ve Çin İmparatorununun da, İslam'a girdiğini bildirmek üzere Medine'ye bir elçi gönderdiğini öne sürerler. Halk arasında dolaşan, efsane niteliğindeki bu bilgilerin bizi yolumuzdan alıkoymasına izin vermem istemiyoruz. Ayrıca, Hindistan ve Türkistan gibi ülkelerde de, Resulullah (AS)'ın vefatından birkaç yüzyıl sonra bir takım maceraperestler ortaya çıkmışlar ve kendilerinin Resulullah (AS)'ın sahabesi olduklarını iddia etmişlerdir. Ve ne gariptir ki, bu kimseler asırlar boyunca, peşlerinden sürükleyecekleri kitleler bulma şansına sahip olmuşlardır."⁷¹

⁶⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev; Salih Tuğ, İstanbul, 1980, paragraf, 188. Bu noktada Hamidullah Hoca'nın mucize konusunda da bazı görüşlerini aktarmak istiyoruz: Mucizenin ne olduğu, doğal olayların tesadüfünün mucizeyi oluşturabileceği konusunda şayet yeraltındaki bir su kaynağı sığ bir toprak katmanı ile örtülü olsa ve toprak kazılıp burada yeni bir su kaynağı bulunacak olsa, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Ama bu olay, Resulullah (AS)'ın ve arkadaşları susadığında meydana geliyorsa, biz bunu mucize olarak değerlendiririz.(219) Hamidullah hoca ayrıca şu ifadeler de yer verir; *Şerhu'l-Mevâkif fi'l-Akâ'id* gibi bir eserin, bir peygamber tarafından sebep-sonuç ilişkisi dışında gösterilmiş mucizelerin, o peygambere inanan kişilerce teknik imkânlarla başvurarak yapılmış olabileceğini de kabul etmekten çekinmediğini belirtmeden geçemeyeceğim.(221) Mucizeler bize bir şeyi *kerhen* kabul ettirmeye çalışan olaylardır; bir tür zorlamadır. Baskı altında itaatın ise bir değeri yoktur. Kur'an'ın bu konudaki ifadesi çok açıktır. (224) Bu aktarımdan sonra görüşünü şu şekilde bitirir; bir öğretinin akla uygun ve mantıklı oluşunun, mucizelerle değil de bizzat kendisiyle kanıtlanabileceğine inanmaktayım.(228)

⁶⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483; Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi Ve Hz. Peygamber*, I, 328.

⁷⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II, 483.

⁷¹ Hamidullah 1067. paragraf.

Günümüzde, Şakku'l-Kamer olayının ne kadar büyük bir mucize olduğunu ispatlama sadedinde aydaki birçok kraterden birini seçip “işte mucize ile yarılan yer burasıdır” demek ne kadar doğrudur?⁷² Hangi delille ispatlanacağı belli olmayan bu tür mucizeleri(!) ispatlama gayretlerinin ileride teknolojinin gelişmesiyle fiyaskoya dönüşmesi daha önce acı bir şekilde tecrübe ettiğimiz gibi her zaman mümkündür.⁷³

Tarihsel Bağlam ve Kaynak Değerlendirmesi

Şimdiye kadar Şakku'l-Kamer meselesinin rivayetlerdeki durumunu ve Kur'an'da bu konu üzerine indiği iddia edilen Kamer suresindeki ilgili ayetler konusunda birbirinden farklı görüşleri aktardık. Çalışmamızın sonuç bölümünde ise konuyla ilgili iki meseleye temas etmek istiyoruz.

Öncelikle İslam tarihinde bir konunun gerçekliği konusunda en önemli kriterlerimizden biri tarihsel bağlam olmalıdır. Yani anlatılan konunun o tarih diliminde olabilirliği ve yaşanan olayların kareleri içine oturup oturmadığını iyi tahlil etmek gerekmektedir. Bir hayat hikâyesi içerisindeki olayları birbirinden bağımsız olarak düşünemeyiz. O hayat hikâyesinin kronolojisi, tarihi dönemi, örfü, geleneği, ortamı içinde olayların olabilirliği iyi tahlil edilmeden mesele anlaşılamaz.

Şakku'l-Kamer meselesini de tarihsel bağlam formatında incelediğimiz zaman ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygambere verilen en büyük mucize olarak anlatılan bu olay Mekkelilerin gündemini oluşturmamaktadır. Önemli olayları takvim başlangıcı yapan Arapların ve Mekkelilerin bu kadar önemli bir olay hakkında hiçbir olumlu ve olumsuz tepkide bulunmamaları dikkat çekicidir. Arapların ve Mekkelilerin uzun süre gündemini oluşturması gereken bir olay hakkında bırakın gündem oluşturmasını, önemli olaylar hakkında yığınlarca şiirler yazan Arapların ve Mekkelilerin bu konuda suskun kalmaları şaşırtıcıdır. Mekke ortamı açısından ve tarihsel bağlamda düşündüğümüzde, **Hz.**

⁷² Hamidullah, 234. paragraf.

⁷³ 80'li yıllardaki bazı İslami aylık dergilerin “her ay bir mucize” sloganı ile ortaya attığı, “petekte Allah ismi” gibi çarpıcı olayların aslında peteğin yazıya uygun olarak bazı bölümlerini oksit ile doldurup arıların mecburen Allah yazısını yazmalarına sebep olacak kimi mucizelerin(!) sonradan suni mucizeler olduğu ortaya çıkmıştı.

Peygamber'in en büyük mucizelerinden biri olması gereken Şakku'l-Kamer olayının Mekkeliler üzerinde hiçbir tesir bırakmaması ve onlar arasında gündem oluşturmamasını önemsedığımızı belirtmek istiyoruz.

Yine, aktarıldığına göre ta Hindistan'da görülen(!) bu olayın, bu kadar gökle ilgilenen, yolculuklarını yıldızlara göre yapan, ilgisinden dolayı takvimlerini Ay'a göre hazırlayan bu bölge ve şehir insanı tarafından görülmemesi mümkün değildir. Bütün bu tür durumlar, olayın olabilirliğini gölgelemekte, tarihsel bağlamda olayın oturabileceği bir zeminin olmadığını göstermektedir.

Konuyla ilgili temas edeceğimiz ve en fazla önemsedığımız konu da Şakku'l-Kamer meselesi ile ilgili kaynak değerlendirmesi olacaktır. İslam tarihinin ilk klasik kaynakları, Şakku'l-Kamer meselesi hakkında bize bilgi vermemektedirler. Bu konuyla ilgili olarak bize bilgi veren kitaplar, genelde muahhar kaynaklardır ve *Delâilü'n-Nübüvve* "Hasâis" ve "Şemâil" türü eserlerdir. Hz. Peygamber'in siretiyle ilgili bize ilk bilgileri ulaştıran kaynaklar olan **İbn İshak (v.151), İbn Hişam (v.213), İbn Sad (v.230), Belazuri (v.279), Taberi (v.310)** gibi klasik dönem müelliflerinin bu olaydan kitaplarında bahsetmemeleri oldukça dikkat çekici bir durumdur. Hatta Taberi gibi kitabının önsözünde her türlü rivayeti kitabına aldığını belirten⁷⁴ bir müellif bile bu olaydan neden bahsetmemiştir? Düşünmek gerekir.

Bu sorunun net bir cevabını bulmak oldukça güçtür. Burada iki ihtimal akla gelmektedir; birincisi zaten gerçekte olmayan bu olay onlara ulaşmamıştır. Ancak bu kanaatimizce zayıf bir ihtimaldir. Çünkü olayı tarih kitabında aktarmayan Taberi, tefsirinde aktarmaktadır. Bu durumda olaydan haberlerinin olmaması mümkün gözükmemektedir.

İkinci bir ihtimal ise, siyercilerin olayın gerçekliğini kabullenmeyip, kitaplarına almadıkları yönündedir. Bu durumda Hadisçilerin aldıkları bu olayı, aynı çağın insanları olan bu klasik tarihçilerimiz ve siyercilerimiz kitaplarına neden

⁷⁴ Taberi, Kamer suresi tefsirinde ayın yarılması ile ilgili bu rivayetleri verse de, İsrâ, 59 da ki yorumlarında bu rivayetleri nakzeder gibi sözler sarf ederek, adeta tarih kitabındaki metodunun daha doğru olduğunu ispatlar gibi hareket etmektedir. Şöyleki; "Ey Muhammed, kavminin senden istediği mucizeleri göndermeyişimizin sebebi, senden önceki ümmetlerin, Peygamberlerinden mucize isteyip, mucize gönderildikten sonra da iman etmemeleri ve helâk edilmeleridir. Dolayısıyla biz senin kavmine mucizeler göndermedik. Zira eğer onu göndersek ve onlar da yalanlansa, tıpkı önceki ümmetlere yaptığımız gibi derhal azabı gönderirdik." Taberi, *Tefsiru't-Taberî*, IX, 134; Benzer çelişkiye Beyzavi'de düşmüştür. Bkz. İsrâ,59 Beyzavi, *Tefsiru'l-Beyzavi*, Beyrut, 1988, I, 575.

almamıştır? Bunun cevabı olarak şöyle bir ihtimal akla gelmektedir. Hadisçiler, kendilerine aktarılan olayları kitaplarında birbirinden bağımsız olarak konularına göre aktarmışlardır. Onlar kendilerine ulaşan bilgileri konularına göre tasnif etmişler ve olayın tarihsel bağlamını düşünmemişlerdir. Onlar için önemli olan kendilerine ulaşan rivayettir. O rivayeti bazı cerh tadil metotlarıyla alırlar veya reddederler. Olayı, bir kişinin hayatının ve tarihsel konumunun içerisinde oturduğu bağlamda düşünmezler. Tefsirciler için de benzer bir durum geçerlidir. Onlar önlerindeki ayetleri tefsir edebilmek için ellerine geçen malzemeyi aktarmak zorunda kalmışlardır. Baştan sona doğru, bütün olarak ilk tefsiri yazarlardan kabul edilen Taberi'nin tefsirinde gösterdiği farklı tavrı da bu şekilde açıklayabilir.

İslam tarihçilerine gelince, onların durumu farklılık arz etmektedir. Onlar eserlerini hazırlarken, Hz. Peygamber'in doğuşundan itibaren anlattıkları bir hayat nehri içerisinde kendilerine gelen bilgilere bir yer bulmaları gerekmektedir. Onlar için kendilerine gelen bilgilerin, anlattıkları hayatın bütünüyle örtüşmesi ve tezatlık arz etmemesi gerekmektedir. Bu sebeple olayları, bu bağlamda bir kareye oturtmaya çalışırlar.

Muhtemelen Şakku'l-Kamer meselesinde de böyle bir durum vardır. Siyer yazarları, Hz. Peygamber'in siretinin akışı içerisinde Mekke ortamında gündem oluşturmayan bu olayın vukuunu uygun görmemiş, Hz. Peygamber'in sireti içinde böyle bir olayın olmasının mümkün olmadığını düşünmüş olabilirler. İlk İslam tarihçilerinin temas etmediği bu olaydan muahhar İslam tarihçilerinin bahsetmesinin sebebi, muahhar tarihçilerimizin bu olayı hadis kaynaklarından almalarından olsa gerektir.

Hadisçiler ve bazı muahhar tarihçiler tarafından **bu kadar önemle aktarılan, hatta Mekke'de Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerinden olması gereken Şakku'l-Kamer olayının Kur'an'da kesin bir dille anlatılmaması bir yana, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan ilk klasik siyer ve tarih kitaplarımızda bu konuda her hangi bir bilginin bulunmaması düşündürücüdür.** Bu kadar önemle aktarılan bir olayın Mekke'de ses getirmesi ve bu olayın **İbn İshak, İbn Hişam, İbn Sad, Taberi, Belazüri gibi ilk siyer kaynaklarımızda bahsedilmesi gerektiğini** düşünüyoruz. Bu konuyu kitaplarına almayan ilk siyer yazarlarının bu tav-

rını ve meselenin bu yönünü çok önemsiyor ve özellikle dikkat çekmek istiyoruz.

Sonuç olarak bu aktardığımız veriler çerçevesinde, Şakku'l-Kamer meslesinin olabirliğinin mümkün olmadığını, bu olayın en iyimser yorum ve ihtimalle rivayetlerde de değinildiği şekilde o gün gerçekleşen ay tutulması olayının, ay yarılması olarak aktarılması ve rivayetlere bu şekilde girmesi, bunun da Kamer suresindeki ilgili ayetlerle ilintilendirilmesi sonucu, Şakku'l-Kamer mucizesi(!) ortaya konulmuştur. Yani bu olay anlatıldığı şekilde bir mucize değil, üretilmiş, Hz. Peygambere yakıştırılmış, kurgulanmış (inşâi), bir mucizedir (!) kanaatindeyiz.